

katerih naj bi pripovedovali zgodbe še naslednji rodovi. Oba sta živel v Žusmu v 20. stoletju in z dejavnostjo v javnem življenju pustila svojo sled.

Knjigo je avtor sam ilustriral. Zgodbe, ki jih opisuje, so literarno obdelane. Opisi dogodkov so sočni, tudi šegavi, prepleteni z domisljicami. Pisec uporablja na določenih mestih tudi starejši jezikovni slog, kar še bolj prikaže dogodke v svoji pristnosti. Avtor v tekstu navaja in razlaga različne toponime ter nas seznanja z vasicami, zaselki in ledinskimi imeni. Izid prve izdaje leta 1997 je spodbudil ustanovitev društva »Izviri Dobrine«, ki vsako leto prireja in izvaja razna kulturna in druga turistična druženja ter prireditve. Dana je pobuda za podrobnejšo raziskavo krajevne zgodovine področja žusemske grofije z namenom, da se zbere ohranjeno arhivsko gradivo in tudi preuči. Pogrešamo pa topografsko karto, na kateri bi bili označeni kraji, zaselki in ledinska imena, ki se omenjajo v legendah.

Ignacij Voje

**Alma Bavdek in Alenka Čuk (ur.):
Predjamski zaklad. Postojna: Zavod Znanje
– Notranjski muzej, 2015, 127 strani.**

O delu bogatih arheoloških najdb na Slovenskem je v začetku leta 2015 izšla skrbno sestavljena monografija z naslovom *Predjamski zaklad*, ki sta jo uredili Alma Bavdek in Alenka Čuk. Naslov *Predjamski zaklad* omenjena monografija nosi zato, ker predstavlja eno najdragocenejših med številnimi arheološkimi izkopaninami na območju Pivške kotline in tudi širše. Strokovna monografija obsega 127 strani in je razdeljena na 5 poglavij. V prvem poglavju je Predjamski grad geografsko umeščen v slovenski prostor. Drugo poglavje govori o zgodovini Predjamskega gradu in njegovih številnih lastnikih. Tretje poglavje piše o obnovi gradu in rezultatih arheoloških raziskav, ki so se začele proti koncu osemdesetih let 20. stoletja. Četrto poglavje splošno opisuje tako imenovano arheološko (zakladno) najdbo Predjamskega gradu. V obširnem petem poglavju, imenovanem *Katalog*, je ob bogatem slikovnem gradivu in risbah podrobno opisan vsak predmet posebej, in sicer njegov izvor, način in material izdelave, njegove mere ter njegovo današnje nahajališče.

Predjamski grad je kot edini ohranjeni jamski grad na svetu pristal tudi v znameniti Guinnessovi knjigi rekordov. Geografsko je umeščen v slepo dolino potoka Lokve na območju Spodnje Pivke. Tu je jamski kompleks človeku ponujal zavetje že v bakreni dobi, okoli 4000 let pred našim štetjem. Naselje pred jamo se je kasneje preimenovalo v Predjamo, njeno

ime pa je prešlo na grad šele proti koncu 18. stoletja. Sprva je gospodstvo Jama z gradom spadalo k oglejskemu patriarhatu, kasneje pa je pripadalo številnim drugim lastnikom. Iz pripovedk in legend je seveda najznamenitejši med graščaki roparski vitez Erazem Predjamski iz 15. stoletja s svojim skrivnim rovom, preko katerega je za časa svojega življenja venomer ubežal pred oblastmi. V 16. stoletju je grad v upravljanje prevzela koroška plemiška rodbina Kobenzl. Njeni člani so za avstrijskega cesarja Jožefa II. opravljali pomembne državne in diplomatske službe. Prav pod Kobenzli, ki so Predjamo odkupili in jo dali temeljito obnoviti, je grad dobil današnjo značilno renesančno podobo. Rod Kobenzlov je Predjami gospodoval vse do svojega izumrtja leta 1810. Kasneje so grad Predjama podedovali daljni sorodniki Kobenzlov, tj. Coroniniji iz Kromberka na Goriškem. Po drugi svetovni vojni je ob nacionalizaciji grad postal del splošnega ljudskega premoženja in je prešel pod upravo Postojnske jame, ki z gradom upravlja še danes.

Leta 1988 se je takratna upraviteljica Predjamskega gradu, družba Postojnska jama, odločila grad temeljito obnoviti. Izkopavanja Notranjskega muzeja, ki jih je vodil arheolog, tedanji direktor Valentin Schein, so zajela vsa nadstropja gradu, spomladi leta 1991 pa so se premaknila v grajsko klet, prostor pritličja glavne stavbe, v katerega je svetloba prihajala skozi tri strelne line. Arheologi so najprej odstranili betonsko ploščo in peščeno nasutje. Pod nasutjem so ob vhodu v klet odkrili debelo plast zoglenelega žita, kar nakazuje

na to, da je grajsko poslopje najverjetneje nekoč zajel požar. Največje odkritje pa je arheologe čakalo ob zunanem zidu kleti, med prvo in drugo strelno lino, tik pod debelo laporno ploščo. Sprva običajna arheološka najdba je s previdnim čiščenjem predmetov začela razkrivati zlati lesk in okras predmetov. Tako se je najdba razodela kot pravi zaklad Predjamskega gradu. Zgodba o zakladu se je že ob njegovi najdbi leta 1991 močno razširila v javnosti. Temeljito strokovno obdelavo zaklada je med letoma 2009 in 2011 opravila umetnostna zgodovinarka Marjetica Simoniti, pred upokojitvijo muzejska svetovalka ter strokovnjakinja za srebrno in zlato posodje.

Najdeni predmeti Predjamskega gradu so iz srebra in prevlečeni z zlatom, bogato okrašeni z vgraviranimi rastlinskimi motivi in drugo figuraliko. Čaše so predstavnice renesančnega pivskega posodja, izdelanega večinoma v nemških zlatarskih delavnicah. Takšni predmeti so večinoma spadali v domove aristokracije, včasih pa tudi na mize bogatega meščanstva tistega časa. Čas izdelave predmetov se ujema s časom, ko je grad v posest dobila koroška plemiška družina Kobenzl. Postavlja se seveda tudi zanimivo vprašanje, kdo je zaklad sploh zakopal v gradu. Morda tat, ki se mu ni uspelo vrniti ponj? Morda le grajsko osebje v nevarnosti pred nepridipravi? Dejstvo je, da so posodje, ki ga sestavlja sedem različnih pivskih posod, solnica in dva svečnika, kupili ali kako drugače pridobili prav v rodbini Kobenzl.

Najbolj nenavaden predmet v zakladni najdbi je zagotovo kovinsko držalo v obliki mlina na veter. Ta poseben primer evropskih pivskih posod in pivskih običajev s konca 16. in iz prve polovice 17. stoletja izvira iz Nizozemske, kjer so mlini na veter nepogrešljiv del pokrajine. Pivsko posodo v obliki mlina na veter so prevzeli tudi v drugih evropskih deželah, na primer v Nemčiji, kamor uvrščajo tudi predjamski primerek. Omenjena pivska posoda spada med tako imenovana trapila ali šaljive posode. Pivska posoda namreč od piva zahteva veliko spretnosti in iznajdljivosti. Omenjene čaše nimajo podstavka oziroma stala in jih je treba ves čas držati v roki, dokler v celoti ne izpijemo njihove vsebine. V zabavo navzočih je pri mlinih na veter zaradi nenavadne zgradbe dodan še neobičajen način uporabe, zato so blizu tudi tako imenovanim posodam z nagajivimi posebnostmi. Prekucnjena čaša v obliki mlina na veter piva in njegovo pivsko vzdržljivost preizkuša na številne načine. Eden izmed njih je, da mora pivec izprazniti čašo v času, ki mu jo narekujejo premikajoče se lopute mlina na veter in kovinski kazalci ure. Te je mogoče spraviti v pogon s pihanjem v kovinsko cevko na posodi. Navodil oziroma pravil, kako opraviti pivski obred v večje veselje sodelujočih za omizjem, je bilo več in so v knjigi zelo podrobno opisana. Seveda ne smemo mimo drugih pomembnih najdenih predmetov iz Predjamskega gradu tistega časa. Pozlačena kupica se je ohranila brez podstavka, tri kupe na nizki nogi, ki

jih je mogoče zložiti drugo v drugo, pa so predhodnice setov enakih kosov oziroma servisov, ki se pojavijo šele proti koncu 17. stoletja. Tudi pozlačen pokal in pokal s pokrovom sta nemškega izvora, po hišnem znaku na pokalu s pokrovom pa je razkrit tudi njegov izdelovalec, augsburški zlatar Daniel Müller. Kljub signaturi s hišnim znakom na pokalu brez pokrova avtor izdelka, strasbourški zlatar, ostaja do danes neznan. Približno v istem času je neznan zlatar z monogramom ZP izdelal bogato reliefno ornamentirano solnico. Tudi te so bile v pisnih virih kranjskih plemičev in meščanov pogosto omenjane kot del vsakodnevne opreme jedilne mize tistega časa.

Za monografijo so značilne izredno zanimive, natančne in bogate fotografske upodobitve zakladnih najdb. Pri prebiranju knjižnega dela me je zmotila predrobna pisava, še posebej v opombah pod besedilom, v katerih se povprečen bralec, ki je željan dodatnih informacij, preprosto izgubi oziroma skoraj potrebuje očala. Besedilo v slovenskem jeziku na vsaki strani monografije spremlja angleški prevod, kar je zelo pohvalno. Večina omenjenega dela je v prvi vrsti namenjena arheologom, konservatorjem in restavratorem, saj vsebuje obilo njim namenjenih strokovnih faktografskih podatkov. Po drugi strani pa tudi povprečnemu bralcu ponuja zanimiv prispevek k razumevanju izvora in vrednosti edinstvenega Predjamskega zaklada v slovenskem prostoru in tudi širše.

Dejvid Tratnik

Zsigmond Jankó: Hrepenenje iz strelskih jarkov: Pisma zakoncev Zsigmonda Janka in Matild Kovács (ur. Jutka M. Király in Gordana Šovegeš Lipovšek). Lendava: Zavod za informativno dejavnost madžarske narodnosti; Maribor: Pokrajinski arhiv, 2014, 387 strani.

V letu 2014, ko je minilo natanko 100 let od pričetka prve svetovne vojne, znane tudi kot velike vojne, je arhivistka Gordana Šovegeš Lipovšek izjemno zbirko pisem iz časa velikih junaštev in hkratnega hudega trpljenja strokovno obdelala in povezala v nadvse zanimivo zgodbo. Govora je o več kot 400 pismih, ki sta si jih med prvo svetovno vojno izmenjevala vojak Zsigmond Jankó in Matild Kovacs iz vasi Szécsiszentlászlo v Zalski županiji (današnji Motvarjevci). Pisma, ki so bila naključno odkrita na mednarodnem slovensko-madžarskem arhivskem taboru v Motvarjevcih leta 1999, so danes shranjena v Pokrajinskem arhivu Maribor, razkrivajo pa življenje za časa prve svetovne vojne tako v vojni kot doma praktično iz prve roke in so zato nedvomno dragocen